

Sastamala Marttila Kaalisaari koekuopitus 2011

Ville Laakso

Kustantaja: Sastamalan kaupunki

Sisältö:

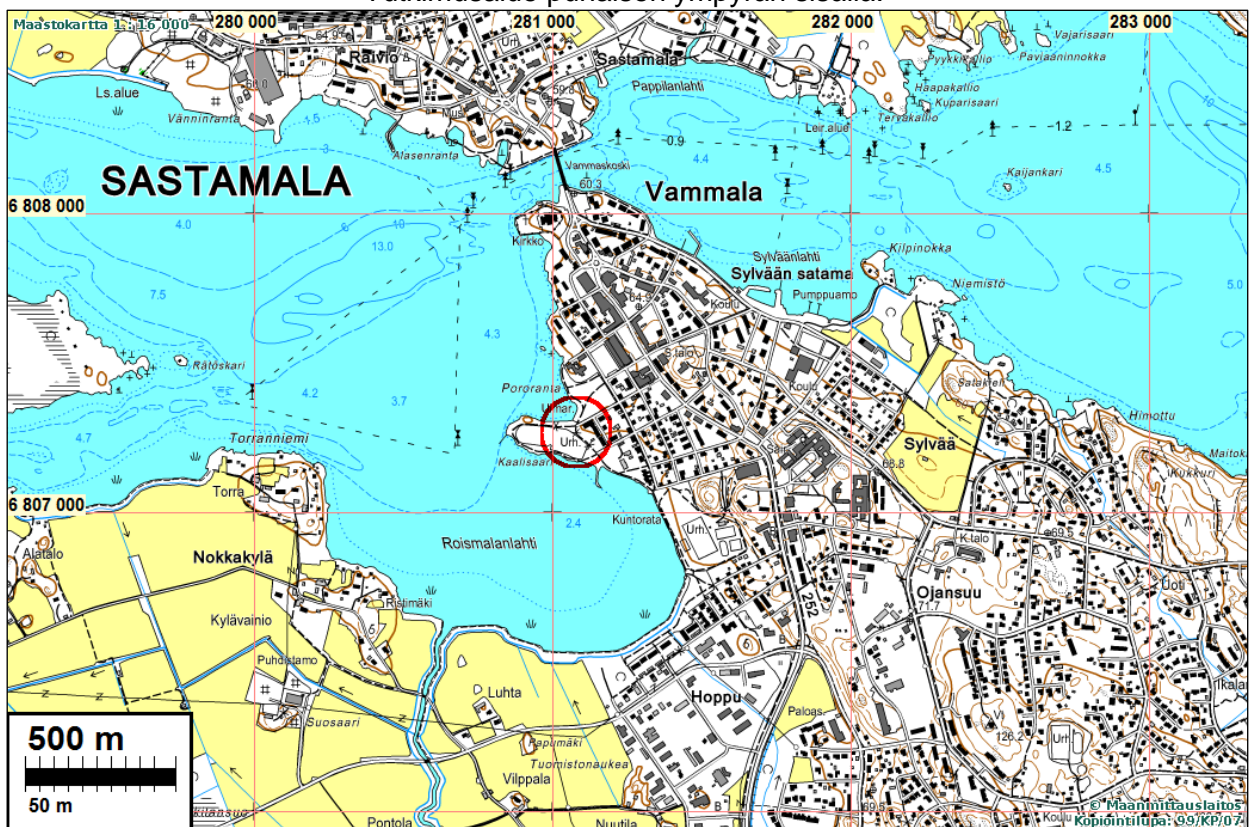
Perustiedot	2
Tausta	3
Tutkimus	3
Kartat	16

Kansikuva: Koekuoppa 1 keskellä paikoitusalueeta, Saarikadun suuntaan koilliseen.

Perustiedot

- Alue:** Vammalan keskustassa, Marttilan vanhan kylätontin liepeellä, Kaalisaaren niemen tyvessä, Saarikadun päässä oleva paikoitusalue ja sen laajennusalue.
- Tarkoitus:** Selvittää arkeologisin menetelmin onko nykyisen ja suunnitellun paikoitusalueen kohdalla kiinteää muinaisjäännöstä ja jos niin sen kunto, rajaus ja tutkimusarvo.
- Työaika:** Kenttätyöaika: marraskuun lopulla 2011.
- Kustantaja:** Sastamalan kaupunki.
- Tekijät:** Mikroliitti Oy, Ville Laakso avustajana Johanna Stenberg ja osan aikaa Antti Bilund (raportin viimeistely ja taitto T. Jussila).
- Tulokset:** 1644 ja 1755 kartan mukaan entisen Kaalisaaren tasalla mantereella, nykyisen Kaalisaaren niemen tyvessä on sijainnut Marttilan vanha kylätontti. Paikoitusalueen itäisin osa sijaitsee entisen pienen niemen kärkinipukassa. Tutkittu alue todettiin maaperältään hyvin muokatuksi: täytemaata, siirrettyä ja kuorittua maata. Suurin osa paikoitusalueesta – sen länsiosa – on vanhalla vesijätöllä. Aivan suunnitellun paikoitusalueen kaakkoisreunalla havaittiin pienellä alalla mahdollisesti kylätonttiin liittyvää säilynyttä kulttuurikerrosta (jossa ei rakenteita eikä löytöjä, vain mustaa maata).

Tutkimusalue punaisen ympyrän sisällä.

Tausta

Sastamalan Marttilan vanhan kylätontin liepeille suunnitellaan uimarannan paikoitusalueen vä- häistä laajentamista ja entisen sorapintaisen paikoitusalueen päällystämistä asfaltilla. Pirkan- maan maakuntamuseo antoi hankkeesta lausunnon 6.10.2011 (diar 427/2011) jossa edellytet- tiin koekaivauksella selvitettäväksi onko paikoitusalueen kohdalla kiinteää muinaisjään- nöstä. Sastamalan kaupunki tilasi tutkimuksen Mikroliitti Oy:ltä. Marttilan kylätonttia ei oltu aiemmin merkitty muinaisjään- nökseksi Museoviraston muinaisjään- nösrekisteriin mutta Pirkanmaan maakuntamuseo oli lausunnossaan alueen todennut alustavasti muinaisjään- nökseksi. Mikroliitti Oy haki ja sai tutkimusluvan Museovirastolta koekaivauksen tekemiseen alueella (21.11.2011, dnro 061/302/2011).

Tutkimus suoritettiin runsaan kahden päivän aikana marraskuun lopulla 2011. Tutkimuksen johti ja suoritti Ville Laakso apunaan Johanna Stenberg ja osan aikaa Antti Bilund.

Marttila mainitaan kylänä ensimmäisen kerran 1490 eräät isännät mainitaan jo 1439 Daavidin kapinan päätteeksi laaditussa vakuuskirjassa. 1500-luvulla kylässä neljä taloa, 1644 kartalla enää kolme. 1775 isojakokartalla neljä taloa. 1775 kartan perusteella kylätontti paikantuu Saa- rikadun eteläpuolelle, rakennetulle alueelle. Suunnitellun ja olemassa olevan paikoitusalueen kaakkoiskulma saattaa ulottua v. 1775 tontin luoteisnurkkaan (1644 ja isojakokartta s.18).

Tutkimus

Kaivaus suunnattiin tulevan pysäköintialueen ilmoitetun kaivualueen sille osalle, joka topografi- an perusteella arvioitiin asutuksen sijainnin kannalta todennäköisimmiksi. Kartta-analyysin pe- rusteella tutkimusalue ja sen ympäristö ovat 1600–1800-lukujen jälkeen muuttuneet huomatta- vasti – ennen kaikkea rantaviiva on nykyisin huomattavasti aiempaa ulompana.

Säilyneisyyden ja muiden tekijöiden kannalta potentiaalisimmaksi tutkimusalueeksi arvioitiin vanhan rantaviivan yläpuolinen, Saarikadun lounaispään länsi- ja eteläpuolella oleva alue, joka oli tutkimusten aikaan osin nurmikko, osin sepelillä päällystettyä pysäköintialuetta.

Alueelle kaivettiin kahden arkeologin valvonnassa kaivurilla kolme koeojaa ja kaksi koekuop- paa. Osan aikaa paikalla oli kolme arkeologia. Ennen varinaista kaivuuta tehtiin lapiolla muu- tama pieni koekuoppa joista voitiin todeta parkkipaikan olevan vesijättöä aivan itäisintä osaa lukuun ottamatta. Tutkimusalueiden leveys oli käytetyn kaivurin kauhan leveys, 1,5 metriä. Tarkempaa havainnointia ja dokumentointia varten käytettiin kaivauksessa tarvittaessa myös lapiota ja lastaa. Tutkimusalueet kiinnitettiin Saarikadun varressa sijaitsevan lähimmän koilli- nen–lounas-suuntaisen rakennuksen nurkkiin mittanauhan ja bussolin avulla.

Koeoja 1

N 6807281,75 E 281086,25, luoteispää

N 6807264,75 E 281101,25, kaakkoispää

Ojan luoteispää sijaitsi em. lähimmän rakennuksen luoteisseinän tasalla, pysäköintialueen ja nurmik- on rajan läheisyydessä, noin viisi metriä pysäköintialueen puolella, em. rakennuksen länsinurkasta 19,5 metriä suuntaan 253 gon. Kaakkoispää sijaitsi 17,5 metriä em. rakennuksen etelänurkasta suuntaan 217 gon. Koeojan pituus oli 20,5 metriä ja suunta 340 gon. Ojan koillis- puolella noin 1,5 metrin päässä oli sen kanssa samansuuntainen pensasaita.

Ojan pysäköintialueelle ulottunut osa (jonka pituus oli noin 4,5 m) todettiin jo n. 0,5 metrin syvyyteen kaivamisen jälkeen kokonaan nuorten kaapeli- ym. kaivantojen tuhoamaksi (kuva 1). Kaapelien vuoksi kohtaa ei voitu kaivaa syvemmälle eikä ojaa pitemmälle luoteeseen. Ao. suunnalle kuitenkin voitiin erilaisten putki- ym. linjojen väliin kaivaa laajahko koekuoppa (ks. koekuopan 2 kuvausta alla).

Ojan nurmipeitteisellä osalla todettiin heti nurmikön alla 20-40 cm paksu nurmen perustamis- multa. Sen alla oli sekalaisesta maa-aineksesta koostunut täyttömaakerros, jossa oli mm. modernien tiilien paloja. Kerroksen paksuus oli 20-50 cm. Ojan kaakkoisosassa todettiin täyttömaakerroksen alla tumman maan kerros, joka ulottui suurimmillaan 120 cm:n syvyyteen ojan kaakkoispäässä (kuva 6). Siitä poimittiin muutamia löytöjä; rakenteita ei erottunut. Osa siitä saattaa olla peräisin asutuksen aiheuttamasta kulttuurikerroksesta, mutta kerros vaikutti täysin sekoittuneelta. Kyseessä voi olla maa-aines, joka on tuotu tai levitetty paikalle alueen tasoittamiseksi. 60-90 cm:n syvyydessä alkoi puhdas savi.

Ojan luoteisosassa maakerrokset olivat ohuempia. Nurmialueen ja pysäköintipaikan rajalla erottui pienellä alalla noin 30 cm:n syvyydestä alkanut mahdollinen pellonmuokkauksen aiheuttama tummempi kerros, jonka paksuus oli noin 25 cm. Sen alla oli puhdas savi (kuva 2).

Kaakkoisosassa oli ojan suuntaisesti rivi 3 kpl suuria (halk. 0,5-1 m) kiviä, joiden yläpinnat olivat samalla tasolla noin 20 cm:n syvyydessä. Kyseessä saattaa olla rakennuksen perustuksen osa. Rakenne ei voi olla vanha, koska se oli tehty em. nuoren täyttömaakerroksen päälle.

Ojan kaakkoispään pohjaan tehtiin kaivurilla varmistuskuoppa. Siinä todettiin viimeistään 95 cm:n syvyydessä alkava osin savinen oranssi sora (sama, joka tuli esille myös koekuopissa 1-2). Kuoppa kaivettiin 150 cm:n syvyyteen, eikä mitään ihmistoimintaan viittaavaa todettu.

Kuva 1. Koeoja 1:n koillisivun leikkaus, osa 1/7 (luoteisin osa). Lounaasta. Esille tulleita kaapeleita näkyvissä.

Kuva 2. Kuva. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 2/7. Lounaasta.

Kuva 3. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 3/7. Lounaasta.

Kuva 4. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 4/7. Lounaasta.

Kuva 5. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 5/7. Lounaasta.

Kuva 6. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 6/7. Lounaasta.

Kuva 7. Koeija 1:n koillissivun leikkaus, osa 7/7 (kaakkoisin osa). Lounaasta.

Kuva 8. Koeoja 1:n kaakkoispäähän tehty varmistuskuoppa.

Koeoja 2

N 6807267,00 E 281099,25

koillispää

N 6807263,25 E 281093,00

lounaispää

Koeoja 2 kaivettiin koeojaan 1 nähden poikittaiseksi, koeoja 1:stä lounaaseen. Ojan lounaispää sijaitsi 24,2 metriä em. rakennuksen etelänurkasta suuntaan 238 gon. Koillispää yhdistyi koeoja 1:een kohdassa, joka on n. 3 metriä koeoja 1:n kaakkoispäästä luoteeseen. Koeojan 2 pituus oli 6,8 metriä (koeoja 1:n lounaisreunasta mitattuna) ja suunta 241 gon.

Ojassa todettiin vastaava kerrosjärjestys kuin koeoja 1:n kaakkoisosassa. Lisäksi ojan lounaispäässä havaittiin savikerroksen alla noin kolmen metrin matkalla tummaa kulttuurikerrosta, josta kerättiin mahdollisesti asuinpaikkaan viittaavia löytöjä, mm. pronssinappi ja tuluspiitä. Kerrosta oli säilynyt vain paikalla olleiden halkaisijaltaan 0,7–1,2 metrin kivien välissä (ks. kuva 10).

Kyseessä saattaa olla ehjä kulttuurikerros, mutta ei ole poissuljettua, että ilmiö oli sekundaari-kontekstissa. Kerrokseen ei liittynyt rakenteita; mainitut kivet eivät sellaista liene. Kerros kaivettiin yksikkönä lastalla ja lapiolla osin pois, jotta saataisiin käsitys sen luonteesta ja iästä. Sen paksuus oli suurimmillaan noin 20 cm. Maa oli tummempaa kuin muualla koeojissa samalla syvyydellä todettu tumman maan kerros. Myös löytötiheys oli suurempi.

Kuva 9. Koeoja 2:n luoteissivun leikkaus, koillinen osa. Kaakosta.

Kuva 10. Koeoja 2:n luoteissivun leikkaus, lounainen osa. Ojan pohjalla kiviä, joiden välistä tummasta kerroksesta löytyi tekstissä mainittu pronssinappi sekä mm. tuluspiä. Kaakosta.

Koeoja 3

N 6807263,25 E 281093,00, kaakkoispää, N 6807276,25 E 281080,50 luoteispää.

Koeoja 3 lähti koeoja 2:n lounaispäästä ollen samansuuntainen (341 gon) kuin koeoja 1. Ojan pituus oli 17,9 m ja sen luoteispää ulottui kohtaan, joka on 26,7 m em. rakennuksen länsinurkasta suuntaan 255 gon.

Todetut maakerrokset muistuttivat kahden muun koeojan havaintoja. Turpeen alla oli noin 30 cm:n paksuinen multa- ja savikerros, joka epäilemättä liittyy puistoaleen nurmikον perustamiseen. Sen alla oli suuruusluokkaa 40-50 cm paksu sekalaisesta maa-aineksesta, mm. savesta, koostunut täyttömaakerros, jossa todettiin mm. modernien tiilien kappaleita ja styroksia.

Sen alla oli tummaa sekoittuneelta vaikuttanutta kerrosta, josta löytyi mm. palamatonta ja yksi pala palanutta luuta, tunnistamaton rautaesine sekä hyvälaatuista kirkasta tasolasia. Ojan puolivälissä todettiin tässä kerroksessa 2,2 metrin matkalla kivikkoa, joka koostui särmikkäistä, halkaisijaltaan 5-10 cm:n kokoisista kivistä (kuva 14). Kivikon luoteisreunasta 1,3 luoteseen oli 0,5 x 1 metrin alalla samantyyppinen pieni kivikko samassa tummassa kerroksessa ulottuen osin muuta tummaa kerrosta hieman syvemmälle. Pohjan tumma kerros oli muutenkin kivinen; osa kivistä oli suuria (yli puolimetrisiä).

8,3 metriä ojan kaakkoispäästä (koeoja 2:n lähimmästä reunasta mitattuna) luoteeseen jatkui profiilissa todettava tumma kerros edelleen, mutta tästä alkaen kohti luodetta se jatkui selvästi vähäkivisempänä ja koostumukseltaan homogeenisempänä (kuvat 12-13). Muutoskohta sijoittui nurmikolle, 3 metriä nurmikon ja pysäköintialueen rajalta. Tumman kerroksen paksuus oli tästä alkaen luoteen suuntaan 15-30. Tällä osalla kyse saattaa olla pellon muokkauskerroksesta, jollaista havaittiin myös koeojassa 1.

Ojan luoteispäähän tehtiin kaivurilla varmistuskuoppa, jossa kerrokset: 0-22 cm murske, 22-55 cm karkea sora (todennäköisesti pysäköintialueen perustamista varten), 55-82 cm sekoittunut tumma savi (mahdollisesti peltokerros), 82-140 puhdas savi, joka vaihtui noin 140 cm:n syvyydessä liukuvasti karkeaan oranssiin soraan. Viimeksi mainittu kerros ulottui kuopan pohjaan, 190 cm:n syvyyteen. Kuopan pohja täyttyi nopeasti vedellä.

Kuva 11. Koeoja 3:n lounaissivun leikkaus, osa 1/6 (luoteisin osa, jossa kaivurilla tehty varmistuskuoppa). Koillisesta.

Kuva 12. Koeoja 3:n lounaissivun leikkaus, osa 2/6. Koillisesta.

Kuva 13. Koeoja 3:n lounaissivun leikkaus, osa 3/6. Koillisesta.

Kuva 14. Koeija 3:n lounaissivun leikkaus, osa 4/6. Koillisesta.

Kuva 15. Koeija 3:n lounaissivun leikkaus, osa 5/6. Koillisesta.

Kuva 16. Koeoja 3:n lounaissivun leikkaus, osa 6/6 (kaakkoisin osa). Koillisesta.

Koekuoppa 1

N 6807275,25 E 281076,00

Kuoppa sijaitsi pysäköintialueella, em. lähimmän rakennuksen luoteisseinän tasalla, 30,5 metriä rakennuksen länsinurkasta suuntaan 253 gon (kuopan keskikohta).

Kuopan laajuus oli 3 x 1,5 metriä. Siinä todettiin heterogeenista täyttömaata (mm. mursketta) 1,2 metrin syvyyteen asti. Sen alla oli puhdas oranssi sora. Kuopan suurin syvyys oli 1,32 metriä. Kulttuurikerroksesta tai löydöistä ei ollut mitään jälkiä.

Kuva 17. Koekuoppa 1:n eteläinen leikkaus.

Koekuoppa 2

N 6807287,75 E 281072,75

Kuoppa sijaitti pysäköintialueella, em. lähimmän rakennuksen länsinurkasta 29,7 metriä suuntaan 287 gon (kuopan keskikohta).

Kuva 18. Koekuoppa 2:n sijainti. Lounaasta.

Kuopan laajuus oli 3 x 1,5 metriä. Siinä todettiin ylimpänä 35 cm:n kerros mursketta, jonka alta alkoi puhdas oranssi sora. Kuoppa kaivettiin 1,2 metrin syvyyteen. Kulttuurikerroksesta tai löydöistä ei ollut mitään jälkiä.

Kuva 19. Koekuoppa 2:n leikkaus.

Päätelmät

Mahdollista ehjää kulttuurikerrosta tuli esille ainoastaan suunnitteilla olevan pysäköintipaikan kaakkoisosassa, koeoja 2:n lounaispäässä. Paikalla todettiin noin kolmen neliömetrin alalla hyvin tumman maan kerros, joka saattaa olla alkuperäisellä paikallaan sijaitsevaa kulttuuriker-

rosta, joka on kivien ansiosta säästynyt myöhemmältä maankäytöltä. Muu osa koeojissa tavasta kulttuurimaasta oli sekoittunutta ja mahdollisesti sekundaarikontekstissa.

Nykyisen pysäköintipaikan alueella ei todettu minkäänlaisia merkkejä kulttuurikerroksesta. Alue on laajoilta aloilta myös erilaisten ja eriaikaisten kaapeli- ja putkikaivantojen pahasti sekoittama. Osin pysäköintipaikan alue on myös liian alavaa vanhaa asutusta ajatellen.

Miltään tutkitulta alueelta ei löytynyt 1700- tai mahdollisesti 1800-lukua vanhempaa esineistöä tai rakenteita.

Tutkittu alue ympäristöineen on – ilmeisesti pitkän ajan kuluessa – muuttunut huomattavasti, koska paikalla olevaa maata on tasattu ja paikalle on tuotu uutta täytemaata Kaalisaren kohdalla olevan ranta-alueen hyötykäyttöön ottamiseksi.

Martilan kylätontin asutuksen sijoittumisen ja sen merkkien säilyneisyyden kannalta potentiaalista aluetta on ennen kaikkea Saarikadun luoteispuoleinen puistoalue suunnittelualueen pohjoispuolella.

20.12.11

Ville Laakso

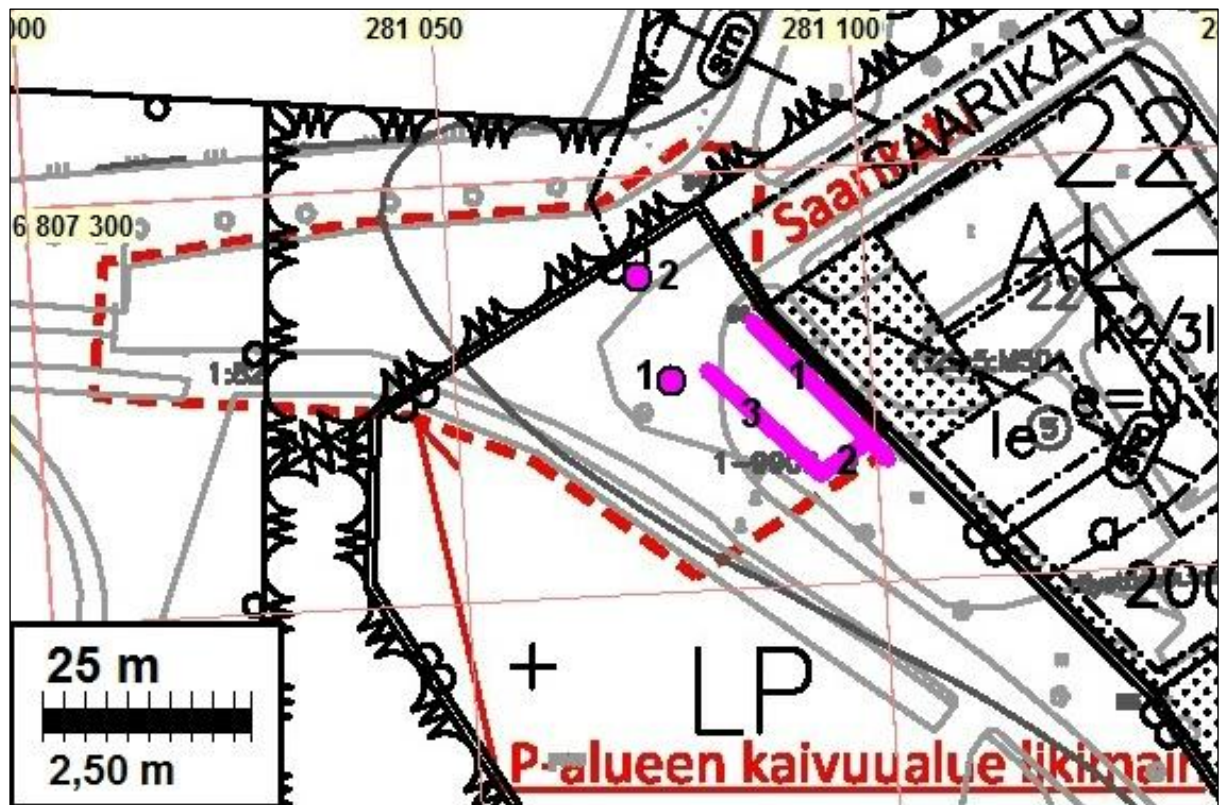

Paikoitusalue lounaaseen Saarikadun päästä, alla länteen.

Kuvat Google StreetView 2011

Kartat

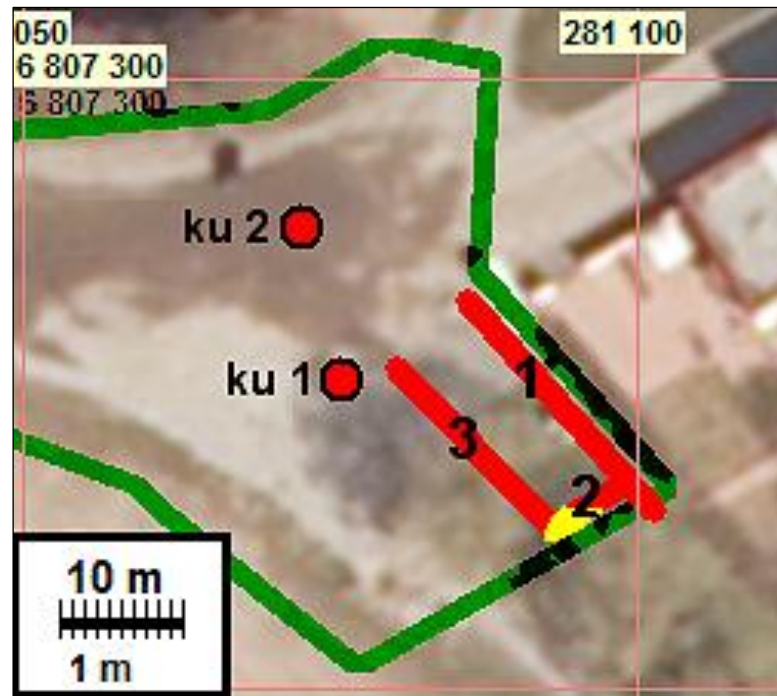

Suunnitelmapartta jossa päällystettävä paikoitusalue rajattu katkoviivalla. Kaivausalueet sinipuna-

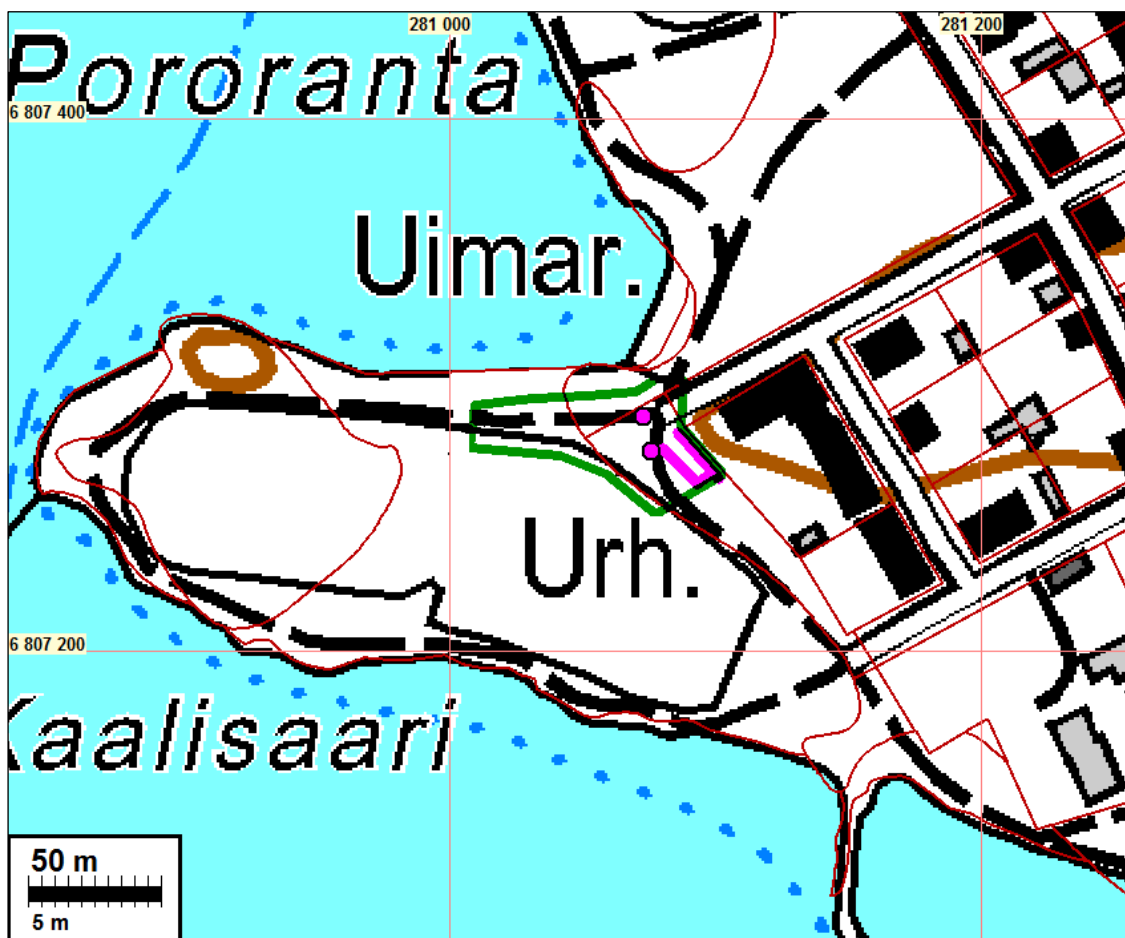
naisella

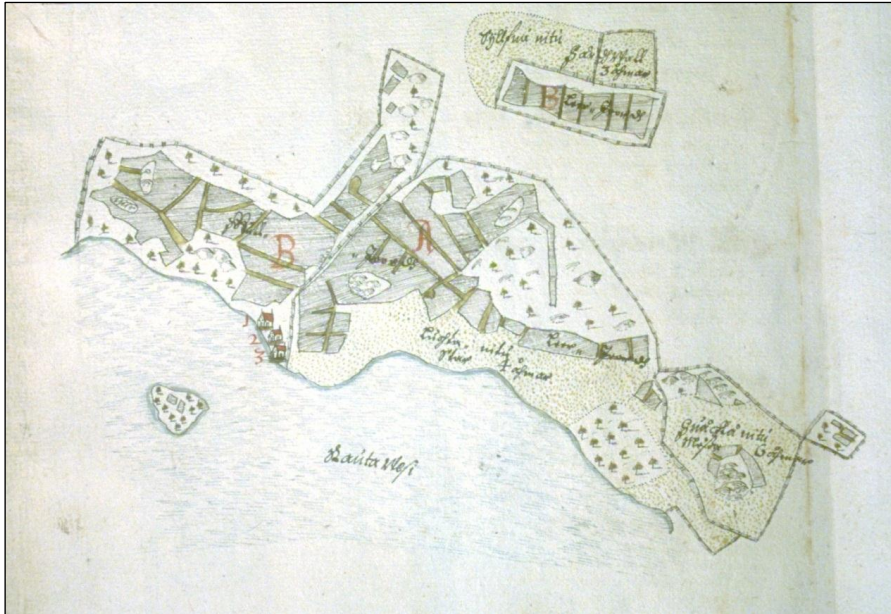
Päällystettävä paikoitusalue rajattu vihreällä. Kaivausalueet punaisella

Suurennos ilmakuvasta, jossa keltaisella merkitty havaittu mahd. kulttuurikerroksen jääne.

Päällystettävä paikoitusalue rajattu vihreällä. Kaivausalueet sinipunaisella

Marttila 1644 (a1 45-1)

Edell. sivulla alhaalla: Marttila 1775 (A106 12-7-3)
Kylätontti vahvistettu päälle punaisella
Alla osasuurennos ed. kartasta

